



УДК 343.9

## ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ПРИ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВІДБОРІ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

Скрябін О.М., к. ю. н., доцент,  
доцент кафедри філософії та політології  
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У науковій статті досліджуються питання професійно-психологічного відбору адвокатів України. Здійснюється аналіз законодавчих актів, які на сьогодні регулюють питання використання поліграфа в Україні. зроблено висновок про необхідність затвердження Радою адвокатів України Інструкції щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури.

**Ключові слова:** поліграф, детектор брехні, рада адвокатів, адвокатська діяльність, професійний відбір, кваліфікаційний іспит, інструкція.

В научной статье исследуются вопросы профессионально-психологического отбора адвокатов Украины. Проводится анализ законодательных актов, которые в настоящее время регулируют вопросы использования полиграфа в Украине. Сделан вывод о необходимости утверждения Советом адвокатов Украины Инструкции по применению компьютерных полиграфов в работе квалификационно-дисциплинарных комиссий адвокатуры.

**Ключевые слова:** полиграф, детектор лжи, совет адвокатов, адвокатская деятельность, профессиональный отбор, квалификационный экзамен, инструкция.

Scriabin A.N. USING POLYGRAPH FOR PROFESSIONAL-PSYCHOLOGICAL SELECTION LAWYERS OF UKRAINE

In the scientific article examines questions of professional – psychological selection of Advocates of Ukraine. The analysis of the legislation, which currently govern the use of polygraph in Ukraine. The author comes to the conclusion that approval of the Council of Advocates of Ukraine Instructions for use computerized polygraph in the Qualification-Disciplinary Bar Commission.

**Key words:** polygraph, lie detector, advice lawyers, advocacy, professional selection, qualification examination instructions.

**Постановка проблеми.** Особливе місце в захисті прав і свобод громадян посідає адвокатура України. За своєю суттю вона є правовим інститутом, спрямованим на захист прав і свобод громадян. Крім цього головного завдання, адвокатура допомагає здійсненню правосуддя та додержанню законів.

Діяльність адвоката відноситься до професії, що вимагає підвищеної моральної відповідальності, постійне перебування у своєрідній психологічній напруженості, та має найчастіше конфліктний характер.

Сьогодні ж при вирішенні питань, пов'язаних з набуттям статусу адвоката, не передбачено жодних механізмів, що дозволяють зробити висновок про наявність або відсутність у кандидата низки суттєвих особистісних психологічних якостей, які необхідні адвокату для успішного виконання його професійної діяльності, однак нині при професійно-психологічному відборі кадрів у різноманітні структури дуже часто застосовується психодіагностика майбутнього працівника, яка базується на психологічних тестах, за результатами яких можна судити про психологічні закономірності поведінки особистості, виявлення його індивідуальних та психологічних особливостей.

За допомогою тільки психологічного тестування майбутнього працівника складно отримати інформацію про поведінку людини в конкретній ситуації, мотивах вступу на роботу, проступків, скоєних на колишніх місцях роботи, алкогольної та наркотичної залежності, чесності у виконанні посадових обов'язків, конфліктах всередині колективу і багато інших більш конкретних моментах, які сама людина активно приховує.

Сьогодні у світовій практиці в якості основного знаряддя діагностики, що дозволяє отримати більш конкретну інформацію про кандидата на посаду, використовується метод психофізіологічного тестування, тобто тестування за допомогою поліграфів. У зв'язку з чим пропонуємо у представленому нами науковому дослідженні зупинитись на розгляді використання поліграфа при професійно-психологічному відборі адвокатів.

**Суть розробленості проблеми.** Дослідженню застосування поліграфа при професійно-психологічному відборі персоналу на роботу приділяли увагу такі науковці як О.В. Белюшина, Я.М. Ковч, А.Г. Ладченко, Т.Р. Морозова, О.І. Мотлях, Ф.К. Свободний, Б.В.Хомуленко, однак у зв'язку з тим, що використання поліграфа нині при про-

фесійно-психологічному відборі адвокатів законодавством не закріплена та не врегульовано, ця тема є актуальною та потребує наукового дослідження.

**Метою** статті є дослідження особливостей використання поліграфу при професійно-психологічному відборі адвокатів, робота та запровадження пропозицій щодо удосконалення законодавства України, яке регулює професійний відбір адвокатів України.

**Виклад основного матеріалу.** Відповідно до вільної Енциклопедії «Вікіпедія» [1] професійний відбір (профвідбір) – це процедура вірогідної оцінки професійної придатності людини, вивчення її можливостей до оволодіння певною спеціальністю, досягнення необхідного рівня майстерності та ефективного виконання професійних обов'язків.

У професійному відборі виділяють такі складники: медичний, фізіологічний, психологічний та в деяких випадках педагогічний. За змістом та критеріями професійний відбір є соціально-економічним заходом, а за методами – медико-біологічним та психологічним.

Сьогодні відповідно до ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 [2] професійний відбір адвокатів зводиться до того, що особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, звертається до кваліфікаційно дисциплінарної комісії адвокатури із заявою про складання кваліфікаційного іспиту, після якого в разі успішного його складання проходить стажування протягом шести місяців у адвоката, який має стаж роботи адвокатом не менше п'яти років, і отримує свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Вібитак при професійному відборі адвокатів кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатуру не враховує психологічні властивості та моральні якості кандидата.

По-іншому йде справа при професійно-психологічному відборі в міліцію, прокуратуру та суд, де враховуються моральні якості зазначених осіб. Так, відповідно до ст. 17 Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990 [3] на службу до міліції приймаються на контрактній основі громадяни України, які досягли 18-річного віку (крім випадків, встановлених законодавством), мають повну загальну середню освіту, володіють державною мовою, здатні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, фізичною підготовкою і станом здоров'я виконувати покладені на міліцію завдання. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності органів МВС

України регулюється Наказом МВС України «Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів МВС України» від 28.07.2004 [4].

Відповідно до ч. 3 ст. 39 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 [5] під час вирішення питання щодо надання рекомендації для призначення на адміністративну посаду Рада прокурорів України враховує професійні та морально-ділові якості кандидата, а також його управлінсько-організаторські здібності та досвід роботи.

Відповідно до ст. 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 [6] відбірковий іспит проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів України у формі анонімного тестування з метою перевірки рівня загальних теоретичних знань кандидата на посаду судді в галузі права, володіння ним державною мовою, особистих морально-психологічних якостей кандидата.

Отже, пропонуємо ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 викласти у такій редакції: «Адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, володіє морально-психологічними якостями, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю».

Також звертаємо увагу на те, що відповідно до ч. 1 та 2 ст. 8 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» особа, яка виявила бажання стати адвокатом та відповідає вимогам частин першої та другої статті 6 зазначеного Закону, має право звернутися до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури за місцем проживання із заявою про допуск до складання кваліфікаційного іспиту. Порядок допуску до складання кваліфікаційного іспиту та перелік документів, що додаються до заяви, затверджуються Радою адвокатів України.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури перевіряє відповідність особи вимогам, установленим частинами першою та другою ст. 6 цього Закону. З метою перевірки повноти та достовірності відомостей, повідомлених особою, яка виявила бажання стати адвокатом, і за наявності письмової згоди такої особи кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, кваліфікаційна палата або визначений нею член палати **можуть звертатися із запитом** до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та



службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань, що зобов'язані не пізніше десяти робочих днів з дня отримання запиту надати необхідну інформацію.

Отже, на підставі аналізу ч. 2 ст. 8 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» нами було виявлено, що кваліфікаційно-дисциплінарній комісії адвокатури, кваліфікаційній палаті або визначеною нею члену палати **надається право звертатися із запитами** до органів державної влади, органів місцевого самоврядування тощо що зобов'язані не пізніше десяти робочих днів з дня отримання запиту надати необхідну інформацію про кандидата.

Зовсім інша ситуація простежується при професійному відборі суддів. Так, у ч. 1 ст. 70 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 [6] зазначається, що для проведення спеціальної перевірки кандидатів на посаду судді Вища кваліфікаційна комісія суддів України не пізніше наступного дня після прийняття попереднього рішення про допуск осіб, які успішно склали відбірковий іспит, до наступного етапу добору **надсилає** до уповноважених органів запиту про перевірку відповідних відомостей щодо вказаних осіб. Зазначені запиту підписує голова або заступник голови Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

На нашу думку, для більш досконалого професійного відбору адвокатів необхідно на кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури, кваліфікаційні палати або визначені нею членів палати покласти обов'язок **звертатися із запитами** до органів державної влади, органів місцевого самоврядування тощо, що зобов'язані не пізніше десяти робочих днів з дня отримання запиту надати необхідну інформацію про кандидата в адвокати оскільки відповідно п. 5 ст. 32 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України є підставою для припинення права на заняття адвокатською діяльністю.

Вважаємо, що професійний відбір адвокатів, який нині врегульований в Законі, є не зовсім досконалим. Навіщо допускати особу до адвокатської діяльності без проведення досконалої перевірки його кандидатури, який рівень захисту прав і свобод може надати такий захисник і що буде з рішеннями, вироками, постановами, ухвалами суддів, де стороною по справі виступав такий адвокат, який для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю надав недостовірні відомості про себе?

Відповідно до п. 2 ч. 1 Розділу 2 Порядку допуску до складення кваліфікаційного іспиту, порядку складення кваліфікаційного іспиту та методики оцінювання результатів складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 17.12.2013 № 270 зі змінами, внесеними рішенням Ради адвокатів України від 30.08.2014 № 101 [7] (далі – Порядок допуску до складення кваліфікаційного іспиту) до заяви додається письмова згода Заявника на обробку персональних даних, проведення перевірки повноти та достовірності повідомлених ним відомостей та зобов'язання про надання необхідних для перевірки документів на запит КДКА.

Відповідно до п. 2 ч. 2 Розділу 2 Порядку допуску до складення кваліфікаційного іспиту одночасно із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту Заявник надає такі документи: документ державного зразка, що підтверджує набуття заявником повної вищої освіти за спеціальностями «правознавство», «правоохоронна діяльність», «міжнародне право» (оригінал та нотаріально посвідчену копію); документ, що підтверджує наявність у Заявника стажу роботи в галузі права не менше, ніж два роки (оригінал та нотаріально чи за місцем роботи посвідчену копію); документ встановленої форми (довідка, витяг) компетентного органу про відсутність судимості; довідку медичної установи про стан здоров'я заявника (медична довідка про проходження обов'язкових попереднього та періодичного психіатричних оглядів форма № 122-2/о, затверджена Наказом МОЗ України №12 від 17.01.2002); довідку КДКА регіону (регіонів) за місцем (місцями) проживання Заявника за останні два роки, які передували зверненню, що містить достатню інформацію про те, чи складала особа кваліфікаційний іспит на право заняття адвокатською діяльністю, чи видавалось цій особі свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та чи не приймалось рішення про позбавлення її такого свідоцтва; оригінал та копію документу, який у встановленому законом порядку, підтверджує реєстрацію місця проживання Заявника; копію картки фізичної особи-платника податків, за виключенням випадків, коли особа відповідно до закону має право не отримувати таку картку.

Відповідно до ч. 2. ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не може бути адвокатом особа, яка має непогашену чи незняту в установленому законом порядку судимість за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а

також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі; визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною; позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю, – протягом двох років з дня прийняття рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю; звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення, – протягом трьох років з дня такого звільнення.

Але виникає питання, як кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури, кваліфікаційною палатою або визначеною нею членом палати достовірно перевірити: дієздатність кандидата, якщо останній приховує факт своєї недієздатності. Встановлення психічної патології, лікування у відповідному диспансері не завжди можна з'ясувати при співбесіді, адже люди неохоче діляться такими подробицями про себе. Насправді такі кандидати складають «зону ризику» і для роботодавця, і для всього колективу загалом; чи дійсно особа звільнилась за власним бажанням з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування а не за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення; чи дійсно стан здоров'я кандидата відповідає медичній довідці, яку він надає; чи відповідає попередня декларація про доходи тим прибуткам, які кандидат насправді одержував.

На нашу думку, професійно-психологічний відбір кандидатів в адвокати необхідно підвищити за допомогою більш досконалого, жорсткого відбору і враховувати не тільки юридичні аспекти а також і моральні, етичні та психологічні.

При професійно-психологічному відборі на кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, кваліфікаційні палати або визначені нею членів палати покласти обов'язок: з'ясувати у кандидата дійсні мотиви отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, характеристику та чи були неправомірні проступки, скоєні на колишніх місцях роботи; конфліктах всередині колективу; чесність та порядність у виконанні посадових обов'язків; наявність додаткового нелегального джерела доходу, його рівень; девіантну поведінку, психічні захворювання, суїцидальний досвід, наркотичну чи алкогольну залежність, а також схильність до азартних ігор, що мимоволі може штовхати майбутнього захисника мати незаконні доходи в сфері адвокатської діяльності.

Однак за допомогою тільки усного психологічного опитування кандидата складно отримати достовірну інформацію, у зв'язку з чим вважаємо доцільним для з'ясування та отримання зазначеної інформації використовувати поліграф.

В Україні застосування поліграфа (детектора брехні) сьогодні передбачено законодавством. Першим законодавчим актом, яке регулює використання поліграфа у роботі з персоналом органів внутрішніх справ можливо назвати Інструкцію щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі з персоналом органів внутрішніх справ України Затверджено Наказом МВС України № 842 від 28.07.2004 та Зареєстровано в Міністерстві юстиції України за № 1373/9972 від 27.10.2004 (далі – інструкція) [8].

Відповідно до п.1.1. Інструкції Інструкція щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі з персоналом органів внутрішніх справ України визначає основні напрями, принципи та умови використання поліграфів у процесі професійно-психологічного відбору кандидатів на службу і навчання, під час кадрових перевірок та проведення службових розслідувань.

Відповідно до п. 1.3. Інструкції Сучасний поліграф є різновидом психофізіологічної апаратури і становить комплексну багатоканальну комп'ютерну апаратну методичку реєстрації змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною методикою певних психологічних стимулів.

Наступний законодавчий акт – це Наказ Міндоходів України «Про використання поліграфів у діяльності Міністерства доходів і зборів України та його територіальних органів» № 329 від 02.08.2013, зареєстрований в Міністерстві юстиції України за № 1748/24280 від 11.10.2013 [9] та Інструкція щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі Міністерства доходів і зборів України, затверджена Наказом Міністерства доходів і зборів України № 329 від 02.08.2013 та зареєстрована в Міністерстві юстиції України за № 1748/24280 від 11.10.2013 (далі – Інструкція).

Відповідно до п. 2, 7 Загальних положень Інструкції «поліграф» – це комп'ютерний технічний засіб, що відповідно до його технічних характеристик здійснює реєстрацію змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною методикою певних психологічних стимулів, не завдає шкоди життю, здоров'ю людини та навколишньому середовищу;

Роботу з поліграфом здійснюють спеціалісти поліграфа, які перебувають у штаті підрозділів внутрішньої безпеки Міндоходів та його територіальних підрозділів.



Також у комітеті з питань верховенства права та правосуддя Верховної Ради України народним депутатом України Генадієм Москалем зареєстровано проект Закону про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні) № 2521 від 12.03.2013 [10] (далі – проект).

Відповідно до п. 1, 7, 8 Проекту Перевірка правдивості показів особи на поліграфі (детекторі брехні) є психофізіологічною експертизою, яка проводиться експертами відповідної кваліфікації за науково обґрунтованими методиками. Застосування поліграфа (детектора брехні) не допускається у випадках, якщо особа страждає на порушення серцево-судинної діяльності або дихальних шляхів та/або знаходиться у стані психічного або фізичного виснаження та/або регулярно вживає наркотичні засоби, психотропні речовини, прекурсори чи інші лікарські засоби, що їх містять. Перевірка на поліграфі (детекторі брехні) проводиться у найбільш сприятливий для організму людини час – з 10 до 18 години.

**Висновки.** Отже, на підставі аналізу деяких положень нормативно-правових актів, які регламентують використання поліграфа в Україні, вважаємо доцільним Раді адвокатів України затвердити Інструкцію щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, яка буде визначати основні напрямки, принципи та умови використання поліграфів у процесі професійно-психологічного відбору кандидатів, які подали заяву до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про допуск до складення кваліфікаційного іспиту.

Роботу з поліграфом повинен здійснювати спеціаліст поліграфа, який повинен перебувати у штаті кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.

Перспективою подальшого дослідження, на нашу думку, може стати особливості використання поліграфа при професійному відборі працівників прокуратури, нотаріату, суду тощо.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Вільна Енциклопедія «Вікіпедія» визначення поняття «Професійний відбір» – [Електронний ресурс]. –

Режим доступу : [http://uk.wikipedia.org/wiki/Професійний\\_відбір](http://uk.wikipedia.org/wiki/Професійний_відбір).

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

3. Про міліцію : Закон України від 20.12.1990 № 565-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/565-12>.

4. Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів : Наказ МВС України № 842 від 28.07.2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1365-04>.

5. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

6. Про судоустрій і статус судів : Закон України від 07.07.2010 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/print1392539392091096>.

7. Порядок допуску до складення кваліфікаційного іспиту, порядок складення кваліфікаційного іспиту та методика оцінювання результатів складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні : Затверджено рішенням Ради адвокатів України від 17.12.2013 № 270 зі змінами, внесеними рішенням Ради адвокатів України від 30.08.2014 № 101 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/poryadki/2014.08.30-poryadok-101.pdf>.

8. Інструкція щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі з персоналом органів внутрішніх справ України : Затверджено Наказом МВС України № 842 від 28.07.2004 та Зареєстровано в Міністерстві юстиції України за № 1373/9972 від 27.10.2004 із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства внутрішніх справ України від 08.07.2013 №652 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1373-04>.

9. Про використання поліграфів у діяльності Міністерства доходів і зборів України та його територіальних органів : Наказ Міндоходів України № 329 від 02.08.2013, зареєстрований в Міністерстві юстиції України за № 1748/24280 від 11.10.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1748-13>.

10. Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні) : Проект Закону України від 12.03.2013 № 2521 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=46058](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46058).